

Analýza vládou schváleného návrhu novely Občanského zákoníku, sněmovní tisk 201/0, část č. 1/4

Předkladatel analýzy: Adam Česká republika je zapsaný spolek, zaměřený na podporu lidí řešících problémy s nenaplňujícím se rodičovstvím.

Shrnutí analýzy:

- Sdílíme tezi předkladatelů novely, že sexuální orientace nesouvisí se schopností být dobrým rodičem.
- Nevidíme důvody, proč by o pěstounství nemohli společně zažádat homosexuální partneři. Takovou zákonnou úpravu pěstounství podporujeme.

ALE:

- Artificiální gamety se v dohledné době do klinického využití nedostanou, k početí a porodu dítěte je stále nutná žena a muž jako pár. Je nutné analyzovat cesty homosexuálních párů k rodičovství komplexně, což v návrhu postrádáme.
- Překládaná novela tedy v sobě nese implicitní předpoklad práva na část těla jiné osoby (bez darování vajíčka, spermie, embrya, či náhradního mateřství nemůže asistovaná reprodukce u homosexuálních párů proběhnout). Bez důkladného rozboru této situace, s ohledem na Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, je schválení novely vysoce problematické.
- Státní garance přístupu homosexuálních párů k asistované reprodukci sice umožní těmto párům zažívat výlučné právní rodičovství, přinejmenším dočasně, ovšem výlučné prožívání psychosociálního vztahu znemožňuje; přináší totiž sdílené rodičovství („multiple parenting“).
- Přizná-li se homosexuálnímu páru právo stát se společnými adoptivními rodiči, naplní to sice jeho symbolické potřeby, ovšem praktické rodičovství (psychosociální) budou stejně více či méně sdílet s biologickou rodinou onoho dítěte. To se samozřejmě bude týkat, a v podstatě už týká, i adopcí párů heterosexuálních.
- Přecházejí-li děti z předchozího heterosexuálního vztahu do úplné nebo částečné péče nově vzniklého páru, situace heterosexuálních a homosexuálních nových partnerství se nijak neliší. Regulaci si proto neumíme představit.
- Naznačenou interpretaci rozdílů mezi počty rozpadů homosexuálních a heterosexuálních svazků považujeme nejen za odporující základní tezi navržené novely, ale hlavně za nekvalifikovanou a potenciálně nebezpečnou.

Analýza

Obsah

ÚVOD.....	2
CESTY HOMOSEXUÁLNÍCH PÁRŮ K RODIČOVSTVÍ.....	3
1. Děti z předchozího heterosexuálního vztahu přecházejí do úplné nebo částečné péče nově vzniklého páru homosexuálního.....	3
2. Homosexuální páry a adopce	3
3. Homosexuální páry a pěstounská péče.....	5
4. Homosexuální páry a asistovaná reprodukce.....	5
ETICKÉ PROBLÉMY ASISTOVANÉ REPRODUKCE s pomocí třetí osoby (dárce gamet či/a náhradní matka)	7
DÉLKA TRVÁNÍ HOMOSEXUÁLNÍCH PARTNERSKÝCH SVAZKŮ	9

ÚVOD

Důvodová zpráva Novely občanského zákoníku odůvodňuje navrhované změny takto: *Základním principem navrhované právní úpravy je poskytnout stejnopohlavním párům a jejich dětem stejnou důstojnost a stejnou ochranu rodinného života, jako je zákonem poskytována manželům a jejich dětem a zajistit jim tak rovné postavení nejen ve společnosti, ale i v právu. Cílem navrhované právní úpravy tedy není přiznat registrovaným partnerům jiná nebo větší práva než manželům. Lesbické a gay registrované páry mají podle mezinárodního práva stejné právo na ochranu rodinného života jako partneři opačného pohlaví a mají stejné právo na ochranu s ním spojených hodnot jako je vzájemná péče, založení rodiny a výchova dětí.*

Jsme organizace, zaměřená na pomoc lidem, kteří by rádi založili rodinu, ale nemohou. Popíšeme zde cesty, jaké mají k rodičovství homosexuální páry. Vycházet přitom budeme z těchto skutečností:

- A. **Neznáme žádné odborné práce dokazující, že schopnost být rodičem nějak souvisí se sexuální orientací.** Dobrým rodičem je ten, kdo je ochoten na sebe vzít odpovědnost za druhého, kdo je ochoten upřednostnit přání a zájmy dítěte před svými, kdo je schopen dlouhodobé řehole s nejistým výsledkem, kdo umí nečekat vděčnost atd. V tom se jistě heterosexuální a homosexuální osoby neliší. Důvodová zpráva říká: *Podle občanského zákoníku (§ 655 OZ) je hlavním účelem manželství založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Lesbické a gay páry mohou takto definovaný účel naplnit stejně jako heterosexuální páry. S tím naprosto souhlasíme.*
- B. Probíhá intenzivní výzkum hledající cesty, jak uměle vytvořit gametu, tedy vajíčko nebo spermii. Je několik experimentálních cest, jednou z nich je i možnost vytvořit gametu ze somatické buňky. Pak by bylo například možné, aby se z mužovy kůže vytvořilo vajíčko a on by poskytl svou spermii k jeho oplodnění. Mužovi by se mohla transplantovat děloha od nějaké dárkyně (transplantace děloh ženám jsou v experimentálním stádiu, pravděpodobně dojde i na transplantace děloh mužům). Oplodněné vajíčko by se pak vložilo muži do transplantované dělohy, a on by byl jediným rodičem dítěte. Vývoj uměle vytvořených gamet je ovšem v časném experimentálním stádiu, v dohledných desetiletích pravděpodobně do klinického stadia nedojde¹. **Ke vzniku dítěte tedy je, a v dohledné době stále ještě bude, nutná žena a muž jako pár.**

¹ Podrobný popis možností viz například Smajdor, A., Cutas, D. (2015). *Artificial Gametes. Nuffield Council on Bioethics. Background paper.* Dostupné zde: : <http://nuffieldbioethics.org/wp-content/uploads/Background-paper-2016-Artificial-gametes.pdf>.

CESTY HOMOSEXUÁLNÍCH PÁRŮ K RODIČOVSTVÍ

Žena se ženou, podobně jako muž s mužem, spolu děti mít nemohou. To ovšem neznamená, že po nich nemohou toužit. Jaké tedy mají rodičovské možnosti?

1. Děti z předchozího heterosexuálního vztahu přecházejí do úplné nebo částečné péče nově vzniklého páru homosexuálního

Nejčastější cestou, jak vstoupí děti do homosexuálního vztahu je, že si jeden z partnerů přivede děti z předchozího vztahu heterosexuálního. Nový partner se tak stává do větší či menší míry psychosociálním, tedy pečujícím rodičem dítěte (záleží na uspořádání vztahů s „opouštěným“ rodičem). To samozřejmě může přinášet vážné problémy, protože k dítěti nemá žádný právní vztah, jak popisuje i Důvodová zpráva: „Dítě vychovávané registrovanými partnery tedy vždy má právní vazby jen k jednomu z nich („právní rodič“), zatímco druhý partner („faktický rodič“) k němu nemá žádný právní vztah. Faktický rodič nemá totiž vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, tj. např. povinnost o dítě pečovat, chránit je, udržovat s ním osobní styk, zajišťovat jeho výchovu a vzdělávání a ani vyživovací povinnost, což jsou povinnosti vůči dítěti, které by po něm bylo rozumné požadovat v zájmu ochrany dítěte. V procesu rozvodu manželství stanoví právo ochranu dětí manželů v podobě dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí, která je podmínkou rozvodu.“

Nejvíce se rozvádějí manželství s malými dětmi², v ČR se rozvod dotýká statisiců dětí. Rozvedení rodiče často uzavírají nové partnerské svazky a jen nepatrná část z nich jsou svazky homosexuální. Stejnou situaci, jako popisuje Důvodová zpráva, tedy zažívají i statisíce nových heterosexuálních „faktických rodičů“, abychom použili termín z Důvodové zprávy. A stejně i pro tyto rodiče není výjimečná situace, kdy partner, legální rodič dítěte, opouští i tohoto partnera (rozpad dalšího jeho svazku), a ten pak k dítěti nemá žádný právní vztah, ač může mít velmi silný emocionální. **V tomto se situace heterosexuálních a homosexuálních partnerství nijak neliší, a neumíme si představit její funkční, tedy smysluplnou regulaci.**

2. Homosexuální páry a adopce

Osvojení (adopci) dítěte homosexuálním párem Občanský zákoník nepřipouští. Nepřipouští ani osvojení dítěte homosexuálním partnerem. Co by tato možnost přinesla?

Důvodová zpráva k připravované novele OZ nazývá osvojení dítěte jeho partnerem rodiče „přiosvojením“. My jsme tento termín v OZ ani v jeho Důvodové zprávě³ nenašli, ale nic proti němu nemáme. Dítě lze osvojit, je-li fakticky nebo tzv. sociálně osiřelé – tedy v případě, že se o něj jeho rodič nemůže, nechce nebo neumí starat. OZ považuje osvojení za rodičovský vztah rovnocenný s běžně vzniklým rodičovským vztahem (§ 794): *Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, ovšem není v té rovnocennosti úplně důsledný. Jednak stanovuje povinnost osvojitele informovat dítě o faktu osvojení (§ 836): Osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky, jednak umožňuje dítěti poznat totožnost přinejmenším biologické matky (§ 838): Jakmile osvojenec nabude svéprávnosti, vznikne mu právo seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o jeho osvojení. Vychází se přitom (nejen) z Úmluvy o právech dítěte, která v článku 7 říká, že dítě má ...pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Podobně Úmluva pokračuje v článku 8, když stanoví, že státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. Úmluva však nijak nespecifikuje koho považuje za rodiče ani co míní termínem „identity“, který se do češtiny překládá jako „totožnost“. Ač se tedy v OZ osvojení*

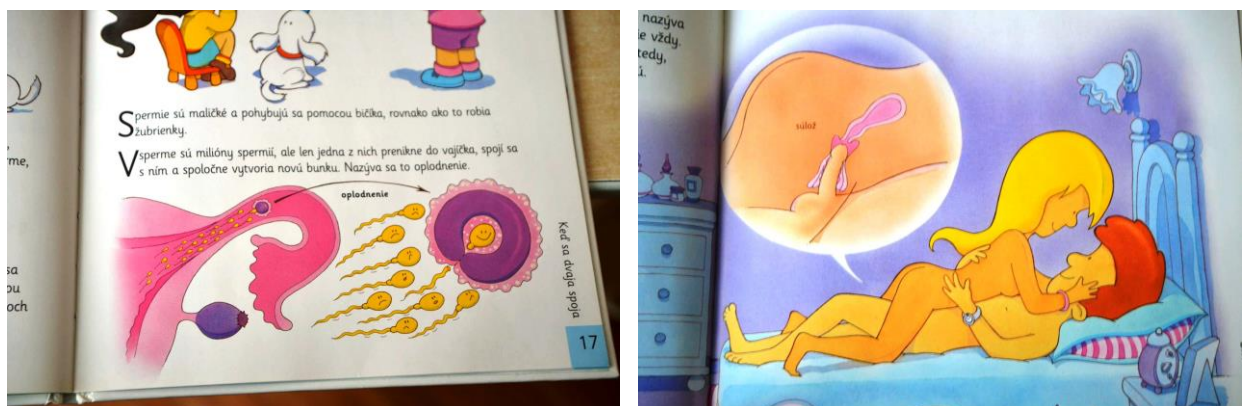
² Zdroj: Český statistický úřad, *Pohyb obyvatelstva – rok 2017*, dostupné zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2017>.

³ Dostupná zde: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

formálně dalo na úroveň přirozeně vzniklé rodiny, i v ČR odborníci upozorňují, že v systému nové interpretace dětských práv (právo znát své rodiče, formulované Úmluvou o právech dítěte⁴, se chápe jako právo znát všechny zúčastněné osoby), a v souvislosti se změnami charakteristik dětí volných pro osvojení, se osvojení přiblížilo pěstounské péči⁵.

O tom, že dítě je adoptované, obvykle ví širší okolí, proto se už dávno doporučuje adoptivním rodičům včas dítěti vysvětlovat situaci; dřív, než mu to někdo ze širšího okolí sdělí necitlivě. Navíc, když vezmeme v úvahu současný medicínský pokrok, kdy jsou genetické testy snadno dostupné, se považuje za nesmírně rizikové neříci adoptovanému dítěti, že není genetickým potomkem jednoho nebo obou adoptivních rodičů. Adoptivní rodiče, ať už homosexuální nebo heterosexuální, jsou výlučnými legálními rodiči tohoto dítěte. Ovšem výlučnost jejich psychosociální role jistá není.

Žádná verze historiky o čápovi a vráně neměla nikdy dlouhého trvání, děti záhy zjistily, že v ní něco nehraje. Navíc se v současné době klade velký důraz na sexuální výchovu od velmi raného věku, předpokládá se totiž, že když je dítě v této oblasti dobře informované, dřív se může odhalit případné sexuální zneužívání. Moderní učebnice sexuální výchovy pro děti mohou vypadat takto⁶:

I když budou oba homosexuální partneři skvělými psychosociálními rodiči, je nepravděpodobné, že dítě o tu chybějící osobu neprojeví zájem, a jeho zájem o původní rodinu bude pravděpodobně silnější než u adoptivního páru heterosexuálního, kde rodičovská osoba nechybí. I proto se v zemích, kde mají k adopcím přístup i homosexuální páry, přechází k neanonýmním adopcím a systému, kde dítě má právo na kontakt se všemi rodičovskými osobami. Začíná se pro to v zahraničí vžívat termín „multiple parenting“⁷, my budeme dále užívat termín „sdílené rodičovství“. Bližšímu popisu se budeme věnovat v podkapitole o asistované reprodukci.

⁴ Z Úmluvy, která je v češtině dostupná zde <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-dite.pdf>, citujeme: Článek 7. 1 Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv a v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti. Článek 8. 1 Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. 2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.

⁵ Konečná, H., Vávrová, A., Bubleová, V., Sudová, M. (2016). Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a NNO poskytujících služby v NRP ve 13 krajích České republiky. Praha: SNRP. Dostupné zde: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zaverecna_zprava_ze_setkani_zastupcu_ospod_a_nno.pdf.

⁶ Obrázky jsou ze slovenského vydání původně španělské knížky. Slovenská verze se jmenuje *Moja prvá knížka o sexe*, vydalo ji v roce 2009 Ottovo nakladateľstvo, ISBN 9788073608620. Název španělského originálu *Mi primer libro de sexualidad*.

⁷ Např. zde: Abraham, Haim (2017), A Family Is What You Make It? Legal Recognition and Regulation of Multiple Parents (March 1, 2017). *American University Journal of Gender, Social Policy & the Law*, 25:4 (2017).

Homosexuální pár je v přístupu k adopci za současné situace znevýhodněn. **Přizná-li se homosexuálním partnerům právo stát se společnými adoptivními rodiči, naplní to sice jejich symbolické potřeby – budou výhradními právními rodiči tohoto dítěte přinejmenším dočasně⁸, ovšem praktické rodičovství (psychosociální) budou více či méně sdílet s biologickou rodinou onoho dítěte. To se samozřejmě bude týkat, a v podstatě už týká, i adopci u párů heterosexuálních.** Velmi se to blíží pěstounské péči, a pokud se trend vývoje zásadně nezmění, nejspíš to s ní splyne.

3. Homosexuální páry a pěstounská péče

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při níž pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu, nevzniká ale takový právní poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Upravuje ji především zákon č. 89/2012 Sb. (OZ) a zákon č. 359/1999 Sb. (SPOD). Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech a nemá k dítěti vyživovací povinnost, k výkonu mimořádných záležitostí (například vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonné zástupce dítěte (jimiž mohou být genetičtí/biologičtí rodiče), případně soud. Dítě má právo na kontakt s původní rodinou a původní rodina má právo na kontakt s dítětem. Pěstounem může být jednotlivec nebo manželský pár. Pokud zákonný zástupce dítěte souhlasí, je možné dítěti propůjčit příjmení pěstouna/nů.

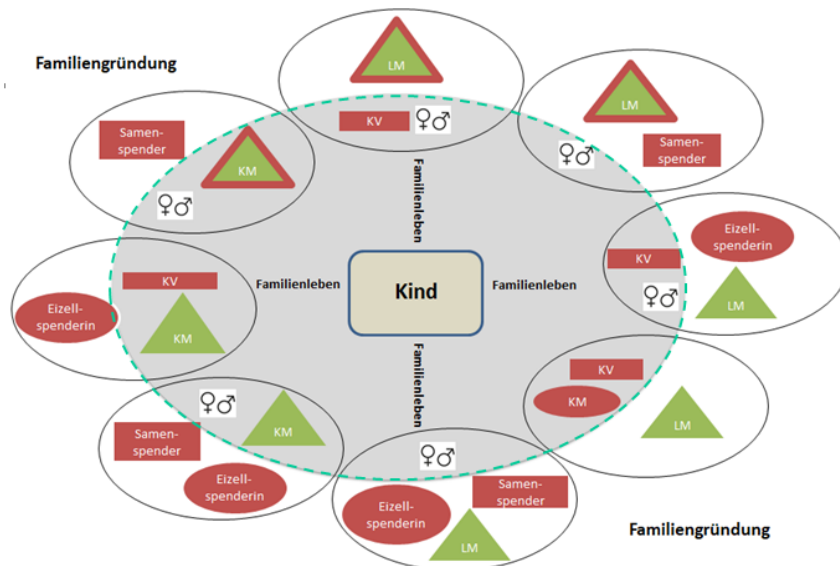
V českém povědomí je pěstounská péče považována za péči dlouhodobou, často za celoživotní vztah; do pěstounské péče však i v ČR mohou být svěřovány děti na dobu kratší. O zrušení péče může rozhodnout jen soud ze závažných důvodů, vždy ji ale musí zrušit v případě, že o to požádá pěstoun. Genetičtí/biologičtí rodiče mohou dítě požadovat zpět, pokud prokážou schopnost a dobrou vůli být dobrými psychosociálními rodiči a mají připravené přijatelné podmínky. Je to vlastně sdílené rodičovství v běžné praxi, pouze se mu tak neříká. V tomto naprosto souhlasíme s výhradami Důvodové zprávy. **Nevidíme jediný důvod, proč by o pěstounství nemohli společně zažádat homosexuální partneři, samozřejmě za stejných podmínek jako ostatní žadatelé. Takovou zákonnou změnu podporujeme.**

4. Homosexuální páry a asistovaná reprodukce

Moderní medicínské technologie umožňují téměř zázraky, mnoha heterosexuálním párům, které byly dříve odkázané pouze na adopci nebo bezdětnost, pomohly k rodičovství. Není divu, že se k asistované reprodukci upínají i naděje homosexuálních párů. Díky možnosti manipulace s vajíčky, spermii a embryi je možné využívat buňky dárců. Zatímco ale heterosexuální páry v reprodukčním věku potřebují dárcovské buňky výjimečně, homosexuální páry je potřebují vždycky. Extrémní procedurou asistované reprodukce je náhradní mateřství, kdy se na vzniku dítěte může podílet až 6 osob: dárkyně vajíčka (odborné společnosti velmi nedoporučují využívat vajíčko náhradní matky), dárcce spermií, náhradní matka, její manžel – je-li vdaná, žadatelský pár (v zahraniční literatuře se používá termín „intended parents“). Podobně jako u adopci, žadatel/é (v některých zemích má přístup k náhradnímu mateřství i osamělá osoba) tedy nemusí mít k dítěti ani genetický ani biologický vztah. Jediný rozdíl od náhradní rodinné péče je ten, že zde se dítě pro

⁸ Do budoucna asi bude mít dítě možnost popřít otcovství či mateřství, dle návrhu evropského rodičovského práva, čl. (Challenge by the Child) *The child may challenge the legal parentage established under Articles 3.4 or 3.5.* Schwenzer, I. (2006). *Model Family Code: From a Global Perspective* (European Family Law). Antwerpen – Oxford: Intersentia. Možnost popřít otcovství má v ČR dítě podle OZ už teď, samozřejmě za určitých okolností, v současné době s osvojením nesouvisejících. Paragraf 793: *Vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem. Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti.* Příklad změny rodného listu na žádost dítěte je popsán např. zde: Ives, J. (2014). 'My life was a lie': What does Emma Cresswell's story tell us about donor conception and fatherhood? *BioNews* 769, 1 September 2014.

budoucí rodiče cíleně vytváří, kdežto v náhradní rodinné péči už tu dítě je. Z výše zmíněné interpretace práva dítěte znát své rodiče a práva na správný vývoj identity se v asistované reprodukci přechází k odanonymňování dárčovství gamet a k neanonymnímu náhradnímu mateřství⁹. Původní záměr odanonymňování byl umožnit dítěti kontakt s dárci gamet až v době jeho dospělosti, ale i protože rostou počty žadatelů z řad homosexuálních párů a osamělých osob, kde je chybějící rodičovská osoba evidentní, přechází se k onomu sdílenému rodičovství (multiple parenting, další názvy jsou např. „extended family“ či „joint custody“¹⁰). Některé z variant sdíleného rodičovství (ne všechny) jsou znázorněny na následujícím obrázku:

Obrázek 1: Multiple parenting. Legenda: M – matka, V – otec, LM – náhradní matka, zelená – biologický rodič (tedy žena, která dítě porodila, a její manžel, je-li vdaná), červená – genetický rodič (původce spermie nebo původkyně vajíčka), bílá – psychosociální rodič (ten, kdo se o dítě stará).¹¹ Mayer-Lewis, 2018.

Žadatelé o asistovanou reprodukci s dárčovstvím gamet tedy jsou výhradními rodiči právně (symbolicky), ovšem ne psychosociálně, prakticky. Pro zvládnutí situace existují nejrůznější kurzy a příručky, například¹²:

⁹ Např. Eric Blyth, Lucy Frith; Donor-Conceived People's Access to Genetic and Biographical History: An Analysis of Provisions in Different Jurisdictions Permitting Disclosure of Donor Identity, *International Journal of Law, Policy and the Family*, Volume 23, Issue 2, 1 August 2009, Pages 174–191, <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebp002>; Boivin, J., et al. Guidelines for counselling in infertility: outline version. *Hum Reprod.* 2001 Jun;16(6):1301-4; K.R. Daniels, P. Thorn; Sharing information with donor insemination offspring: A child-conception versus a family-building approach, *Human Reproduction*, Volume 16, Issue 9, 1 September 2001, Pages 1792–1796, <https://doi.org/10.1093/humrep/16.9.1792>;

Blyth, Eric and Frith, Lucy (2015) Access to genetic and biographical history in donor conception: An analysis of recent trends and future possibilities. In: *Revisiting the Regulation of Human Fertilisation and Embryology*. Biomedical Law and Ethics Library. Routledge, London, UK, pp. 136152 .

¹⁰ Tyto termíny jsou zmíněny v článku o kauzách řešících např. záměnu embryí: Casella, C. et al. (2018).

Ethical and Legal Issues in Gestational Surrogacy. *Open Med (Wars)*. 2018 Apr 18;13:119-121.

¹¹ Podrobněji například viz. Mayer-Lewis, B. (2018). Establishment of families by means of donation of sex cells (games)–opportunities and challenges. *Seminar Erziehung zur Elternschaft in Zeiten von Reproduktionsmedizin und „Medizintourismus“*, EJF, 5. - 6. June 2018; odtud je převzaté schéma.

Této situaci se často chtějí vyhnout, a často ne kvůli své touze po výhradním rodičovství, ale kvůli ochraně dítěte – systému sdíleného rodičovství totiž nedůvěřují¹³. Legislativa však zamlčování považuje za rizikové a proti zájmům dítěte, tak se v některých státech uvažuje o zapisování všech osob do dokumentu typu rodný list¹⁴. A už teď má v těch státech kterékoliv dítě možnost zajít do registru, kde mu vyhledají, zda není evidováno jako dítě vzniklé díky dárcovským procedurám asistované reprodukce; podobnou filosofii v sobě obsahoval i v ČR návrh na zrušení anonymity dárcovství gamet, podávaný opakovaně poslanci sdruženými kolem paní Jitky Chalánkové, dětské lékařky. Systém sdíleného rodičovství, v případě rodičovství homosexuálních párů nevyhnutelný, má tedy dopad i do dynamiky rodin, které asistovanou reprodukci nepotřebují.¹⁵

V ČR ale homosexuální osoby přístup k asistované reprodukci mají, a paradoxně je to právě díky mizení symbolického významu manželství. Ze zákona regulujícího asistovanou reprodukci (teď je to zákon o specifických zdravotních službách, č 373/2011 Sb.) zmizel požadavek na žadatele – manželský pár, protože se to považovalo za nepřijatelný zásah do soukromého života. Nyní se stanovuje v § 6: *Umělé oplodnění lze provést ... na základě písemné žádosti ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně...* Není tam jediná zmínka o sexuální orientaci či partnerském statusu žadatele, není zde žádný požadavek na trvalost či legitimitu vztahu. U nás může o ART žádat i pár, jehož členové jsou v nějakém manželském heterosexuálním svazku, ale každý v jiném. Je tedy možné, aby si v ČR osamělá osoba či osoba z homosexuálního páru s sebou pro proceduru přivedla osobu ochotnou darovat gametu (užívané termíny: identified donor, known donor), případně ženu ochotnou podstoupit těhotenství, a pak se s ní dohodla na svém vlastním způsobu sdílení rodičovství. **Státní garance přístupu homosexuálních párů k asistované reprodukci sice umožní těmto párům zažívat výlučné právní rodičovství (symbolická rovina), ovšem výlučné prožívání psychosociálního vztahu (praktická rovina) znemožňuje; další osoby do sdíleného rodičovství dodává sám ze svých registrů dárců, bez možnosti výběru. Domníváme se, že pro homosexuální osoby toužící po rodičovství není vlídnější systém než ten, který je v ČR. Když už totiž není možné před dítětem předstírat, že homosexuální pár jsou výhradní rodičovské osoby, aspoň jim umožňuje si ty osoby, s nimiž bude homosexuální pár sdílet rodičovství, si sám vybrat, a domluvit se s nimi na podmínkách sdílení rodičovství, bez asistence armády nejrůznějších poradců.**

ETICKÉ PROBLÉMY ASISTOVANÉ REPRODUKCE s pomocí třetí osoby (dárce gamet či/a náhradní matka)

Asistovaná reprodukce u homosexuálních párů stojí na dárcovství gamet a náhradním mateřství. Nenašli jsme o tom ovšem v návrhu novely ani v Důvodové zprávě jedinou zmínku; když jsme dali do vyhledávače slovo „dárce“, našlo nám to pouze „zákonodárce“. Pravděpodobná odpověď je, že se počítá s tak malým zájmem homosexuálních párů, že to zájem o dárcovské gamety a náhradní mateřství zvýší jen minimálně. Takto se ovšem argumentovalo i u dárcovství vajíček pro ženy mimo reprodukční věk (u žen nad 40 let je úspěšnost asistované reprodukce s vlastními vajíčky minimální, proto se používají vajíčka mladých dárek), a situace je následující (statistiky jsou

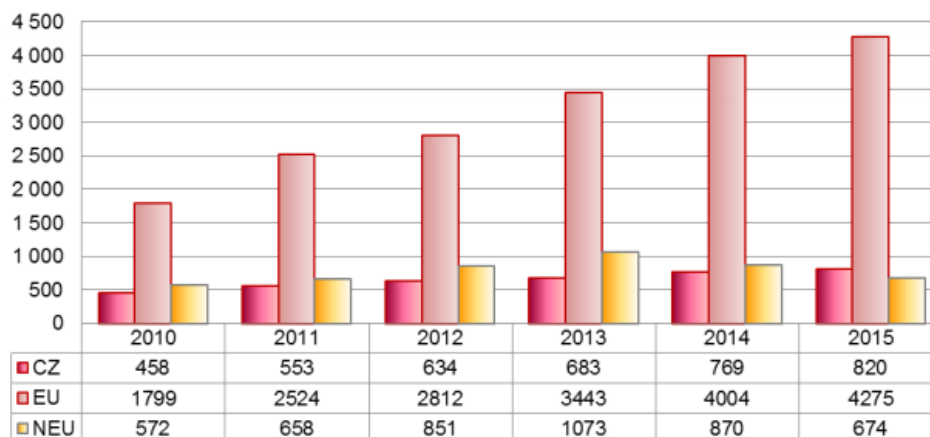
¹² Příklady jsou z Donor Conception Network: <https://www.dcnetwork.org/catalog/all-books-and-dvds>.

¹³ Např. Sälevaara, M., A.-M. Suikkari, AM, Söderström-Anttila, V. (2013). Attitudes and disclosure decisions of Finnish parents with children conceived using donor sperm. *Human Reproduction*, Volume 28, Issue 10, 1 October, Pages 2746–2754; Readings J, Blake L, Casey P, Jadva V, Golombok S. (2011). Secrecy, disclosure and everything in-between: decisions of parents of children conceived by donor insemination, egg donation and surrogacy. *Reprod Biomed Online*. 2011 May;22(5):485-95.

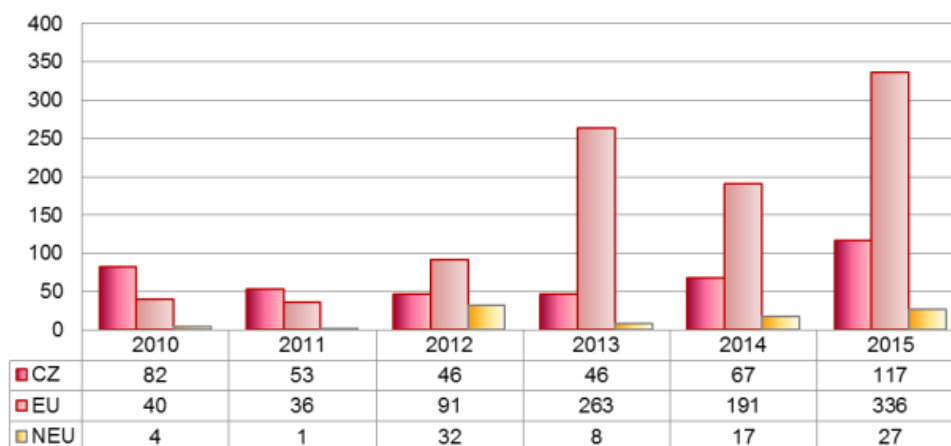
¹⁴ Např. Malynn, D. (2016). Birth Certificates and Assisted Reproduction: Setting the Record Straight? *BioNews* 874, 24 October 2016. Dostupné zde: https://www.bionews.org.uk/page_95751; Ives, J. (2014). 'My life was a lie': What does Emma Cresswell's story tell us about donor conception and fatherhood? *BioNews* 769, 1 September 2014.

¹⁵ Podrobnější rozbor např. v kapitole „Rodičovství nezaložené na genetické vazbě“ knížky: Konečná a kol. (2017). *Rodičem kdykoliv a jakkoliv? Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: MF.

z veřejně dostupného Národního registru asistované reprodukce, vedeného Ústavem zdravotnických informací a statistiky)¹⁶:

Obrázek 2: Počty cyklů asistované reprodukce s přijetím darovaných vajíček podle původu příjemkyně (CZ – Češky, EU – občanky EU, NEU – ženy mimo EU). Zdroj: ÚZIS/NRAR (2017).

Obrázek 3: Počty cyklů asistované reprodukce s přijetím darovaných embryí podle původu příjemkyně (CZ – Češky, EU – občanky EU, NEU – ženy mimo EU). Zdroj: ÚZIS/NRAR (2017).

Dárci jsou téměř výhradně Češi. Poslední údaje jsou z roku 2015, trend rozhodně není klesající. Náhradní mateřství u nás není regulováno, ale se změnou situace ve společnosti hlásí právníci zaměření na tuto problematiku i centra asistované reprodukce nárůst zájmu o proceduru.

Úmluva o lidských právech a biomedicíně v článku 21 stanoví: „Lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu“. Skutečně altruistické procedury jsou ovšem jen výjimečné – kde se na altruismu trvá, nejsou dárci (např. Francie). Výroční zpráva o lidských právech a demokracii ve světě za rok 2014, vydaná Evropským parlamentem, se k náhradnímu mateřství vyslovuje v § 114 takto: (Evropský parlament) odsuzuje používání náhradního mateřství, které znevažuje lidskou důstojnost ženy, neboť její tělo a jeho reprodukční funkce jsou využívány jakožto komodita; zastává názor, že by se mělo zakázat a bezodkladně v rámci nástrojů v oblasti lidských práv řešit využívání gestačního náhradního mateřství, které spočívá v reprodukčním vykořisťování a využívání lidského těla pro finanční nebo jiný zisk, zejména v případě zranitelných

¹⁶ Převzato z ÚZIS/NRAR (2017). Asistovaná reprodukce v ČR 2015. Dostupné zde: [file:///C:/Users/Hana/Downloads/asistreprodukce2015%20\(10\).pdf](file:///C:/Users/Hana/Downloads/asistreprodukce2015%20(10).pdf).

žen v rozvojových zemích.¹⁷ Negativně se k institucionální garanci náhradního mateřství postavila i Rada Evropy, když v říjnu 2016 odmítla návrh pravidel registrace dítěte při mezinárodním náhradním mateřství¹⁸. **Bez důkladného rozboru této situace a bez jejího kvalifikovaného řešení je schválení předložené novely vysoce problematické.**

DÉLKA TRVÁNÍ HOMOSEXUÁLNÍCH PARTNERSKÝCH SVAZKŮ

V Důvodové zprávě se uvádí: „... za dobu existence registrovaného partnerství jsou tato dokonce statisticky stabilnější, než manželství. Od roku 2006 vstoupilo do registrovaného partnerství celkem 2 818 párů a zrušeno bylo soudy 401 registrovaných partnerství. Soudní cestou tak bylo zrušeno jen 14,23 % partnerství, zatímco míra rozvodovosti činila v České republice v roce 2016 dle informací Českého statistického úřadu 45 %.“, ovšem chybí jakýkoliv náznak analýzy důvodu rozdílu mezi délkou manželství a registrovaného partnerství. Nejčastěji se podle ČSÚ manželství rozpadá po třech až šesti letech trvání, což je doba, kdy do svazku přicházejí děti: „Podle dostupných informací ... převažovali manželé s nezletilými dětmi ... Intenzita rozvodovosti byla nejvyšší v období tří až šesti let trvání manželství.“¹⁹ Jedním z možných vysvětlení rozdílu mezi počty rozpadů partnerských svazků tedy je, že zřejmě právě nezvládnutá psychická a fyzická zátěž, daná péčí o malé dítě/děti, je příčinou rozpadu manželství. Tuto interpretaci podporují i výzkumy dokládající, že bezdětné páry hodnotí svůj partnerský svazek jako šťastnější než páry s dětmi²⁰. Na začátku jsme uvedli tezi, že **schopnost vychovávat dítě jistě nesouvisí se sexuální orientací, je dána osobnostními charakteristikami jedince. Schopnost setrvat ve vztahu s ní jistě také nesouvisí. Každou interpretaci naznačující opak považujeme nejen za neprofesionální, ale také za potenciálně nebezpečnou.**

V Českých Budějovicích dne 28. 8. 2018

Jménem spolku Adam Česká republika

Doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, Ph.D.

RNDr. Tomáš Kučera, CSc.

doc. MgA. at MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

Kontakt: Adam ČR, IČO 22866060, **kontaktní osoba:** Hana Konečná, e-mail: hana@adamcr.cz

¹⁷ Celý text v češtině dostupný zde: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0344+0+DOC+XML+V0//CS#title1>.

¹⁸ Krok je komentován například zde: Blackburn-Starza, A. (2016). Council of Europe rejects surrogacy guidelines. *BioNews* 873, 17 October 2016. Dostupné: https://www.bionews.org.uk/page_95737.

¹⁹ Zdroj: Český statistický úřad, Pohyb obyvatelstva – rok 2017, dostupné zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2017>.

²⁰ Gabb, J., Klett-Davies, M., Fink, J., and Thomae, M. (2013). *Enduring Love? Couple Relationships in the 21st Century*. The Open University November 2013, ISBN 978-1-78007-951-6. Dostupné: <https://www.open.ac.uk/researchprojects/enduringlove/sites/www.open.ac.uk/researchprojects/enduringlove/files/files/ecms/web-content/Final-Enduring-Love-Survey-Report.pdf>.